

Беседа № 1: (Велико Търново, музей на Петко Славейков)

ПО ЛИТЕРАТУРНИТЕ СЛЕДИ НА ТРИ ФОЛКЛОРНИ МОТИВА

ГРАДЕЖ И ЖЕРТВА. МОТИВЪТ ЗА ВГРАЖДАНЕТО ВЪВ ФОЛКЛОРА И ЛИТЕРАТУРАТА (I част)

Автори: Клое Гаши, Елиза Клоло, Манон Юсон (*Страсбургски университет*)

Научен ръководител: доц. д-р Миряна Янакиева

Увод към първите две беседи

Темата за отношението между фолклора и литературата е сред най-неизчерпаемите в хуманитаристиката. Една от най-типичните форми на това отношение са литературните трансформации на фолклорни мотиви. Българската литература е много богата на примери за подобни трансформации, първите от които датират още от периода на Българското възраждане. След освобождението на България от османско владичество през 1878 г., и особено в контекста на модернизма, който обхваща периода от края на XIX век и първата половина на XX век, интересът на авторите към възможностите на фолклора да служи като неизчерпаем източник на вдъхновение за литературните творци, се налага като една от водещите тенденции. Културни и исторически фактори от разнообразно естество обясняват факта, че мотивът за жертвата на младата невеста, зазидана в основите на строеж, за да бъде съграденото здраво и неразруσιμο, е обект на голям брой литературни творби, някои от които заемат емблематично място в историята на българската литература.

Затова първите две беседи в рамките на настоящия маршрут са посветени на някои от тези творби с намерението да се покаже голямото разнообразие от подходи на писателите към мотива за вграждането и да се разкрият символичните значения, вложени в него. Ще се съсредоточим по-конкретно върху следните автори: Петко Славейков, Ангел Каралийчев, Петко Тодоров, Рачо Стоянов, Анна Карима, Антон Страшимиров, Стилиян Чилингиров.

Що се отнася до избора на топос, първата беседа е предвидена за Велико Търново, родно място на Петко Славейков, чиято поема "Изворът на белоногата" е сред шедьоврите на възрожденската поезия. Другата причина за този избор е, че във Велико Търново се намират едни от най-известните сгради на Кольо Фичето, най-значимия български архитект от периода на Възраждането. Това ни подтиква да погледнем към темата за строителството не само в символичния, но и в съвсем буквалния смисъл на думата. В презентациите, които придружават първите две беседи, може да се намери по-подробна информация за живота и делото на знаменития майстор.

За място на втората беседа, свързана също с мотива за вграждането, се спряхме на Дряново, именно защото е родно място на Кольо Фичето, но също така и на писателя Рачо Стоянов, чиято драма "Майстори" заема важно място в нашето изследване. Още повече, че посещението на Дряново и на съседния град Севлиево, ще предостави възможност за още по-обширно запознаване с наследството на Кольо Фичето и за навлизане още по-дълбоко в типичната българска културна и духовна атмосфера.

Накратко, в своята цялост изследването на литературните пренаписвания на мотива за вграждането, на който са посветени беседите във Велико Търново и Дряново, минава през следните етапи: обща характеристика на мотива във фолклора, анализи на представителни текстове от българската литература, в които е интерпретиран този мотив, последвани от анализи на примери от други европейски литератури, които също свидетелстват за интереса към темите за вграждането и жертвоприношението.

Обща характеристика на мотива за вграждането в българския и балканския фолклор

За да разберем мотива за вградената невеста, много разпространен в българския фолклор, както и във фолклора на другите балкански народи, първо трябва да се обърнем към неговия митологичен произход, както и да вземем предвид съчетанието от езически и християнски елементи, които го съставят. След това ще се съсредоточим върху общия модел на мотива, чиито разновидности ще бъдат илюстрирани чрез съпоставката между две български народни песни: „Града градеше Маноил майстор“ и „Троица братя зговор чиниха“.

Изначално връзката между градежа и жертвоприношението може да се намери в много древни легенди за построяването на градове. Що се отнася до Балканите, много обреди и ритуали са били практикувани, за да се гарантира здравината на новия строеж, като например принасянето в жертва на животни в Гърция или Албания. Също така е от съществено значение да споменем човешката жертва чрез тайното вграждане на сянката на обречения, което също води до неговата смърт. Както посочва Тодор Моллов в своята статия „Троица братя града градяха“, „за митичното мислене сянката е била видим знак за живот (белег за всяко живо същество под слънцето), а нейната липса била знак за липсата и на живот.¹“

В допълнение към тази връзка между строителството и човешките жертви е важно да се обърне внимание на видовете сгради, за които се говори в народните песни, защото те крият дълбока символика. Всъщност най-често става дума за крепост, мост или манастир/черква и това никак не е случайно. Те са натоварени не само с митическо, но и с политическо значение, предопределено от историята на Балканите, белязана от вековното османско владичество в този регион. „Тези ритуали приемат специфична форма и смисъл на също толкова специфичната територия на Балканите, гранично място на среща и сблъсък между север и юг, изток и запад, между нации и религии, където мотивът за вграждането се свързва с построяването на крепост, манастир или мост: крепостта не позволява на нашественика достъпа, който мостът му дава. Изграждането на манастир може да се тълкува като акт на съпротива срещу изслямизацията. Следователно трите вида градеж имат ясно политическо значение, както и очевидно мистично значение.² Последното е достигнало до нас през архаичните вярвания, според които изграждането на мост или кула символизира реконструкцията на връзката между един загиващ свят и началото на нов ред.

Важно е да се обърне внимание и на ролята на двама ключови персонажи в тези народни песни, майсторът зидар и младата му жена, защото именно в тези два образа могат да се открият символични значения свързани с християнството. В почти всички съществуващи фолклорни версии майсторът зидар обикновено се кръщава Маноил (или Манол в зависимост от версията или превода.) Това име е с еврейски произход и означава

¹ Моллов, Т. Троица братя града градяха. LiterNet, 13.07.2002, № 7 <https://litenet.bg/publish/tmollov/troica.htm>

² GELY-GHEDIRA Véronique “Le Lait de la Mort. - La ballade de l’emmurée et sa fortune littéraire”, 1998, p. 13

„Бог е с нас”. Към другия персонаж, този на младата жена, ще се върнем малко по-нататък, когато ще разгледаме общия модел на мотива, както и въпроса за неговите разновидности. Сега ще отбележим само че поради нейната мистична функция, но също така и поради трагичната ѝ съдба, образът на вградената невеста може да бъде тълкуван в някои случаи като възплъщение на Дева Мария.

Както споменахме по-горе, различните балади върху темата за вграждането се вписват в един общ модел. За да представим неговите основни елементи, ще се опрем на схемата, предложена от гръцкия фолклорист Георгиос Мегас³. Този модел се състои от няколко относително постоянни части:

1. **Въвеждащи мотиви** (например заповед на царя за построяването на сграда, брой на зидарите, името на майстора зидар и на невестата му, уточняването какво ще се строи, откритието, че каквото е построено през деня, се разрушава през нощта, заплахата от страна на царя и т.н.).
2. **Предсказание за жертвоприношение** (от птица, от глас от небето или чрез сън ...).
3. **Колективно решение на зидарите:** кой трябва да бъде пожертван (дали това ще бъде жената, която първа ще дойде да донесе храна на следващия ден, или ще се тегли жребий, като най-често жребият пада върху невестата на главния майстор Манол).
4. **Подтикване към извършването на жертвоприношение** (от страна на дете, чирак, птица или неопределен източник).
5. **Сцената с пръстена:** мнимата загуба на пръстена като претекст жената да бъде накарана да се спусне до основите на строежа.
6. **Самото вграждане:** зидарите вграждат жената или измерват нейната сянка и зазират очертаванията ѝ.

Този модел обаче може да претърпи значителни промени. Например една от ключовите разновидности, разгледана от Мирча Елиаде⁴, е от особено значение, тъй като се отнася до темата за чудодейното кърмене. В повечето български, румънски и албански версии, пожертваната невеста моли гърдите ѝ да бъдат оставени свободни, за да може да продължи да кърми своето дете. Този мотив за чудотворното кърмене добавя мистично измерение към народните балади, но също така подчертава значението и силата на жената: „Тук става въпрос за жертването на жената не като слабо и по-малоценно същество, а тъкмо обратното, като същество на върха на силите си, способно да дава живот, както на дете, така и на сграда“⁵

В следващите редове ще сравним двете споменати по-горе български народни песни, за да илюстрираме разликите между отделните версии на мотива. На първо място ще се спрем на баладата „Града градеше Маноил майстор“, тъй като тя се доближава повече до класическата схема. Царят заплашва зидарите, че ще отнеме живота им, ако не завършат навреме строежа, затова самият главен майстор Маноил предлага жертвоприношението като единствен изход. Тук обаче се появява и едно отклонение от общия модел: Маноил се опитва да попречи на жена си да стигне до скелето, като ѝ възлага множество задачи, които да я забавят. А когато тя, независимо от всичко, успява да тръгне навреме, сякаш небесата или някакви свръхестествени сили се опитват да забавят пристигането ѝ. Въпреки това Марийка

³ MEGAS Georgios, “Die Ballade von der Arta-Brücke”, Thessaloniki, Institute for Balkan Studies, 1976. In: GELY-GHEDIRA Véronique, ouvrage cité, p. 14-17.

⁴ ELIADE Mircea, “Manole et le monastère d’Arges”, Revue des études Roumaines, III-IV, Paris, 1955-56, p.7-28.

⁵ GELY-GHEDIRA Véronique “Le Lait de la Mort. - La ballade de l’emmurée et sa fortune littéraire”, 1998, p. 13

идва първа от всички жени. Така в тази песен е вплетен мотивът за съдбата. В нея присъства и мотивът за майчинството: Марийка моли мъжа си да ѝ позволи да се прибере вкъщи, за да нахрани за последен път невръстните си синове, „двете близненца Петра и Павла“. Библейската препратка към имената на Христовите апостоли тук е очевидна.

Втората народна балада, „Троица братя зговор чиниха“ се отличава със значително по-елиптичния си стил. В нея са споменати съвсем малко детайли, а голям брой от елементите на класическата схема отсъстват. Например няма намеса на цар, няма я и сцената с пръстена за разлика от предишната песен. Можем да отгатнем, че младата жена или сянката ѝ са вградени, но в повествованието е даден само резултатът от това действие. Освен това невестата умолява да види мъжа си за последен път, но не споменава нищо за детето си. В случая именно тази недоизказаност засилва усещането за фаталния характер на историята.

От друга страна обаче, и в двете народни песни откриваме препратки към образа на Дева Мария: в първата младата невеста се казва Марийка, докато във втората, църквата, която трябва да бъде построена, носи името Света Мария. Това е доказателство за присъствието на християнска символика в някои народни песни по мотива за вграждането.

Този мотив не е лесен за възприемане, особено за публика, която не е запозната с балканския фолклор. Затова е необходимо най-напред да бъде разбран неговият произход и мистичното значение на жертвоприношението в древните култури и сложната смесица от езически и християнски елементи в народните версии на мотива. Важно е също да имаме предвид, че в различните национални литератури този мотив е усвояван по различни начини. В българската литература той присъства особено ярко и е обект на разнообразни интерпретации.

Неслучайно в началото на 70-те години на XIX век двама писатели се обръщат към мотива за вграждането. Този техен избор дълбоко съответства на духа на Възраждането, епоха белязана от водещите теми за борбата и жертвата в името на националното освобождение и националната идентичност. През 1872 г. Цани Гинчев публикува „Две тополи или неожидана среща“, а на следващата година излиза поемата на Петко Славейков „Изворът на Белоногата“, призната за една от емблематичните творби на българската литература преди Освобождението.

Следващите редове са вдъхновени именно от тази поема и от особено оригиналния начин, по който поетът е включил в нея мотива за вграждането.

***

При извора на неизменните ценности: Петко Славейков и неговата поема „Изворът на Белоногата“

Тази поема⁶, създадена през 1873 г., е представителна както за историческия период, така и за психологическите и философски прозрения на даровития поет.

I. Картина на България

---

⁶ Цялостният превод на френски език на творбата, направен специално за френскоезичната версия на настоящата беседа, е заслуга на Елиза Клоло, участничка в екипа, която успя да запази осмосричния стихов модел на оригинала.

Както подсказва епиграфът на поемата, тя е вдъхновена от народните легенди и традиции на България: „Помежду Ибинча и Харманлии на пътя има една чешма, която ся казва Акъ балдъръ чешмеси, за нея живее в народът следующото предание“.

Точното географско указание „пόμεжду Ибинча и Харманлии“ и предлогът „в“ народа имат важно значение, защото отнасят историята, разказана в творбата, както към българските земи, така и към българската словесна традиция. Тази двойна определеност в текста засилва идентификацията на българския читател с героите и събитията и улеснява възприемането на посланието на автора.

Поетът се обръща пряко към читателя още в първия стих чрез реторичния въпрос „Видиш ли долу в полето // дет се мержеят, чернеят // дестина дрвья върбови?“, чрез който той буквално повежда публиката за ръка и я потапя в пейзажите на България. Вероятно всеки българин носи в сърцето си някакъв природен пейзаж като отпечатък от детството или като място, където е винаги готов да се завърне.

За отбелязване е, че Славейков не избира за място на събитията големия град, а именно селото като пространство отдалечено от покварата на цивилизацията, много по-традиционно и автентично.

Там било село Бисерча,
в стари години, отколе,
там се родила, живяла
мамина мила Гергана.

Определеността на мястото, съчетана с неопределеността във времето („стари години“) внушава идеята, че историята би могла да се случи независимо кога и придава универсалност на разказаното в текста.

Важно е да не се забравя, че когато пише тази поема, Славейков е в разгара на националните борби срещу чуждия нашественик и за обновяване и утвърждаване на българската идентичност в името на националната независимост. За българския народ това е време, в което той, подобно на юноша, се стреми да се еманципира и да извюва своята самостоятелност.

В този смисъл мотивът за вграждането и жертвата напълно съответства на идеята за националното самочувствие и достойнство: от изграждането на мост, черква или крепост, до изграждането на една страна, има, образно казано, само една крачка.

Неизбежната жертва на живо същество във фолклорния мотив за вграждането се отъждествява със саможертвата на онези, които приемат изгнанието, борбата и гибелта в името на националната кауза. Майката от народната балада, която продължава да кърми детето си до последната капка мляко или, както е в поемата на Славейков, девойката, която с цената на живота си се превръща в чешма с животворна вода – тези образи отвеждат към мотива за родината майка, която се жертва за своите чада, оплаква ги и им отдава силите си докрай, нуждае се от тях, от тяхната кръв, за да продължи да съществува и да осмисля техните дела.

II. Философията

Славейков ни прави съпричастни към определени размисли над темата за съдбата. Поредица от стихове в началото на творбата описват един отвъден свят, населен със

злонамерени духове, които причиняват трагедията на двамата млади. Сякаш всичко се случва независимо от тяхната воля, превръщайки ги в играчки в ръцата на съдбата.

звезди блещукат над нази,
веди прелитат край нази -
змееве, змейски духове
и самодиви-пощанки,
ще видят, ще ни завидят...

[...]

Черна им честта, горките,
черна веда ги подслуша,
подслуша, та им завиде,
на зло ги око мернала,
сторила да ги погуби.

И така, заради отлагането на клетвата във вярност, на следващата сутрин, вместо любимия си Никола, Гергана среща везира и всичко, което се случва след това, непредотвратимо я отвежда в гроба.

Събитията след неочакваната реакция на везира, който решава да освободи Гергана и нарежда да бъде построена чешма в нейна чест, имат скрит духовен смисъл.

Дюлгери чешма градили,
в село се дума разчуло,
че са Гергана вградили.
Истина било, тъй стана.
Залиня мома Гергана,
като лист рано ознобен,
залоша, още закрепя
кат ран босилек в засуха.

Всичко се случва така сякаш Гергана е омагьосана или защото е прекалено чиста за този свят, над който тя се извисява чрез жертвата си, и девствена, обичана и почитана от всички, заживява в духовния свят, но остава и тук, в животворната вода на чешмата, в която е вградена нейната сянка. Не в самата чешма, а именно в извора, до който тя е построена. Извор на благословение и пример за следване, извор на вечен живот и на пребъждане на един народ, който остава верен на себе си, достоен и единен. Извор на чистота за всеки, който по подобие на Гергана е способен на духовно издигане, надвишаващо границите на човешкото. За всеки, който е способен да обърне гръб на всяка корист в името на идеал, много по-велик и всеобщ, посветен на защитата на вечните ценности.

Има следователно известна символична опозиция между извора и чешмата. Внушена е идеята, че този, който съхранява ценностите в себе си, сам се превръща в тяхно въплъщение и във вдъхновение за другите.

Героите на поемата познават добре себе си и своя свят. Младата Гергана е съдържана, но честна пред везира относно връзката си с Никола. Тя има морални принципи и ги проявява, когато предлага на Никола да се срещнат на разсъмване, а не в мрака на нощта. Тя е вярна на семейството си, на родната земя. Тя умее да се отстоява и да защитава пред везира всичко онова, което за нея е ценно, и не се поддава на изкушения. Тя остава чиста и цялостна и именно това символизира изворът. Ценностите, които тя въплъщава, са извор на живот в

буквалния смисъл на думата. Посланието, на което е носител нейният образ, е послание на вярата и надеждата. Свързва се с представата за родината майка, която се жертва от любов към своите деца и това придава християнски смисъл на идеята за спасението на отечеството.

Никола също е верен възлюбен и остава такъв и след смъртта на любимата си. Той не се гневи, не търси възмездие, не се удавя в емоциите си. Неговият бунт срещу съдбата е зрял и мъдър. Той се владее и доверява на провидението, дори когато то му отрежда загуба. Така той превръща загубата в печалба и в това е истинската му сила, която никой не може да му отнеме.

III. Обществото

След опита да разберем отношението на поемата към историческите и географски характеристики на България, както и нейните философски и духовни послания, ще се обърнем към социалните измерения на текста.

Диалогът между младата българка и везира разкрива различни видове конфликти и опозиции: отношенията мъж/жена, йерархията господар/подчинен, противопоставянето между селото като природно място на съхранена чистота и добродетели и града като възплъщение на цивилизацията с нейния блясък, но и поквара.

Пример за социалния конфликт, както и за идеализираната чистота и достойнство на българската девойка намираме в следните стихове:

Хубаво, аго, жив ми бил,
но аз съм проста селянка,
не ми са драги хареми,
нито свилени премени;
не искам жълти жълтици,
не искам дребен маргарец.
Стига ми това, що имам:
таз огърлица мъниста
и този плетен косичник. . .

Думите на възхвала на родовите ценности и на българската природа описват българската земя като втори Едем.

Как ще оставя баща си,
майка си, как ще замина?
[...]
Мили ми, аго, ливади;
свидна ми мала градинка!

И по-нататък:

Няма там, аго, по вази,
няма там стени таквизи,
зиме със здравчец обрасли,
лете със сива лиляка;
няма там бяло кокиче,
ни теменужка дъхава
между къдриви шубрачки;

в поля чернока аглика
на всяко рано пладнище -
злат минзухарец в равнище,
ни ален божур в странище...

[...]

Тез живи цветя няма ги
в ваште, аго, градини!
Там всичко расте насила
и дето расте, там вене. . .
Хубаво всичко на село,
охолно, аго, на воля!

Чрез географските и природните дадености тук се възхваляват и българските културни ценности. Те са равностойни и дори надвишават тези на колоса завоевател, Османската империя. Славейков връща блясъка на образа на България и вдъхновен от своя патриотизъм, показва, че България има с какво да се гордее и какво да защитава и съхранява. Той връща достойнството на своята родина и в това се крие политическото послание на творбата му.

В отговорите на везира се наблюдава известна градация на конфликта между световите, които двамата персонажи възплащават. Промяната в начина, по който везирът се обръща към Гергана, издава раздражение и нарастващ гняв. От ласкателното предложение „Я хайде, бяла българко, // хайде на Стамбул да идем“ той преминава към по-императивното „Ще дойдеш, бяла българко, // ще дойдеш с мене на Стамбул, // ще дойдеш, друго не бива“ и към опит за пазарлък „Туй ли се грижиш и мълвиш? // Не щеш ли и тях да вземем, // да ги заведем с нази си“, след това продължава с ласкателствата и реториката на съблазняването с богатства и привилегии, но и с растящо раздражение – „Хубава, млада българко, // защо си толкоз глупава... Аз ще заръчам, щом идем, // да ти изградят градини // каквито искаш...“, докато накрая изоставя комплиментите и използвайки позицията си на превъзходство, отсича гневно: „своя воля ти нямаш, // мойта е воля над тебе; // господар аз съм над тебе - // аз ще ти бъда стопанин“. Сега вече той си служи със заплахи не за да я убеди, а за да я сплаши, не за да я спечели, а за да я застави.

IV. Живот след смъртта

Развързката на поемата е също толкова загадъчна, колкото и причината, поради която нарастващият гняв на везира към българската девойка внезапно е заменен от примирение и съгласие. Гергана е принесена в жертва, за да бъде здрав градежът на построената в нейна чест чешма по волята на везира. Но строежът, в който е вградена сянката на Гергана, не е мост, крепост или манастир, а чешма, нещо много по-крехко и нетрайно. Смъртта на Гергана я обезсмъртява. А Никола, парадоксално, още приживе я следва във вечността, от която никога повече не се завръща.

Никола, верен любовник,
рано ранява у вторник,
та си на гробът отива,
с бял тамян гробът прикадил,
с руйно го винце поприлял,
и вощеница запалил. . .

Върнал ся от гроб Никола,
но не се върнал дома си,
и до ден днешен няма го. . .
Счува се само дълбоко
цафарата му, тъмната,
тъжно да свири и тътне,
кога се вести Гергана,
там на чешмата седнала,
на месечинка да преде.

Финалната сцена с Гергана, видима, но мълчалива, и Никола, невидим, но чиято свирня се чува всяка нощ, съдържа множество символи: цафарата на Никола, вретеното на Гергана, пълната луна. Като всички универсални символи, те са амбивалентни и могат да носят противоречиви, дори противоположни значения, но контекстът, в който ги поставя поемата на Славейков, откроява преди всичко тяхната възвишена духовна страна.

В трагичния финал на поемата виждаме победата на двамата влюбени над тъмната съдба и завистливите зли духове. Тяхната вяроност към всичко, което е истински ценно за тях, ги отвежда заедно в един свещен и вечен свят, където нищо вече не може да ги докосне.

***

Гордост, любов и разкаяние на майстора строител в един разказ на Ангел Каралийчев

Продължавайки нашия път по следите от взаимосвързаните мотиви за градежа и жертвата, в следващите редове ще се спрем на една творба, която е написана повече от петдесет години след поемата на Славейков, но може да установи с нея интересен интертекстуален диалог. Това е разказът „Росенският каменен мост“ на писателя Ангел Каралийчев.

До каква степен този текст изследва темите за жертвата, вината и желанието за изкупление чрез образа на Манол и чрез мотива за вграждането?

Историята разказва за дилемата на Манол, младия мъж, построил каменния мост над река Росица. Той си спомня времето, когато, насърчен от чичо си, е започнал да гради този мост. Именно от този свой чичо той научава, че трябва да зазида в строежа сянката на онова, което му е най-скъпо на този свят. След това Манол се оказва изправен пред ужасно решение: той трябва да избере между амбицията си и любовта на своя живот.

След много колебания и мъки Манол в крайна сметка избира да пожертва своята любов, Милка, като вгради сянката ѝ в камъка на моста. Но след като мостът е готов, Манол е измъчван от виденията на Милка и е смазан от чувството на вина за своята постъпка. Той моли майка си да измоли прошка за него от гроба на Милка.

Обезумяла от страданието на сина си, майката плаче за него. Разказът завършва с нотка на тъга и съжаление. Измъчван от тежестта на своето решение, Манол отчаяно се надява на опрощение.

Важно е да се изследват причините, които карат героя да направи този труден избор, и емоционалните последици от това решение. Разкаянието го разболява, но минават цели три години, преди той да е в състояние да говори за това и да признае ужасната си тайна пред своята майка. Неговата изповед свидетелства за социалния и семеен натиск, който е повлиял на решението му, както и за моралните дилеми, пред които е бил изправен. Изгарян

от амбицията и гордостта на даровит майстор, провокиран от недоверието на селяните („Всички ми се смееха. Не съм бил можел да изляза срещу реката, да я надвия, колан да й запаша от камък. Да я укротя като млада невеста. Знаех, че мога. ...“) и подтикван от чичо си, който го кара да вярва, че изграждането на моста над река Росица е единственият начин за него да остави трайна следа в света, („...Ще те помнят, докле свят светува. По-голямо добро не може...“), Манол задушаваше гласа на любовта в сърцето си и жертва Милка в навечерието на годежа им.

Реших: нека тъй стане, както ми е писано.

Вечерта на кладенеца моята Милка се наведе да извади вода. Чудно се жлътнях нейните обици, когато отмерих дългата ѝ черна сянка.

Само месецът видя...

За отбеляване е, че това, което чичото не успява да направи приживе, т.е. да убеди своя племенник да вгради сянката на онова, което му е най-скъпо, той успява да постигне от гроба си. След смъртта си той се явява на Манол на сън, държейки в дясната си ръка бял орел и му заръчва да гледа внимателно къде ще кацне орелът, когато бъде пуснат. Така птицата ще покаже на зидаря чия сянка ще трябва да зазида.

В духа на мистицизма, който владее света в тази творба, Манол открива мястото, избрано от белия орел, след като се събужда. Птицата от съня мистериозно е преминала в реалния свят, за да я намери Манол кацнала на ореха в двора на Милка. Майсторът се сблъсква със свръхестествени сили, но които не може да устои. Милка е обречена, но и Манол също, защото след като жертва любимата си, животът му се превръща в непрестанно изгарящо мъчение. В разказа е изведен на преден план контрастът между колективното признание на неговата дарба („Дал му е Господ ръка на Манола!“) и вътрешното страдание, причинено от знанието за трагичните обстоятелства, съпровождащи тази дарба.

Кулминацията на страданието и разкаянието на Манол също се свързва с едно свръхестествено събитие: виденията на Милка.

И както стоях, чух, някой ме повика от мрака:

– Маноле-е-е-е!

Станах и тръгнах по гласа право в нощта. Месецът заливаше нивята с жълта вода. Колко съм вървял, не помня, задълбочил съм. И видях, насреща на могилата, сред полето стои една гола жена, с разплетена черна коса, дълга до петите.

След като разпознава Милка в това видение, той е съкрушен. Тези видения дълбоко го разтърсват емоционално и психически. В тези видения неговата душевна покруса и скръб получават външна форма и това засилва усещането на Манол за собствената му вина и неговото търсене на прошка. Те играят решаваща роля в стремежа му към изкупление и вътрешен мир.

Както в стихотворението на Петко Славейков, така и в разказа на Каралийчев, въпреки съществените различия между тези две произведения, жертвата на жената не е край на нейното съществуване, а началото на мистична трансформация, която прави възможен преходът ѝ в друг свят, от който тя продължава да изпраща послания.

Оригиналноста на разказа „Росенският каменен мост“ се състои преди всичко в начина, по който авторът подхожда към психологическите и моралните аспекти на мотива за човешката жертва в името на осъществяването и увековечаването на едно човешко

творение. За героя триумфът му като майстор строител се превръща в непоносим морален товар. Символ на постижение, каменният мост, който той издига, става за Манол постоянно напомняне за неговия грях. Загубил всичко, и най-вече шанса за себе си и за любимата си да изпитат щастието в любовта, на него му остава само слабата надежда, че един ден, от отвъдното, тя ще му прости.

Библиография

BAILLIOT Magali, « La femme, la laine et le fusus maleficus. La symbolique du filage dans l'Antiquité grégoromaine », dans : Charles Delattre éd., Objets sacrés, objets magiques de l'Antiquité au Moyen Age. Paris, Picard, « Textes, images et monuments de l'Antiquité au Haut Moyen Âge », 2007, p. 103-116. URL: <https://www.cairn.info/objets-sacres-objets-magiques-de-l-antiquite-au-mo--9782708408067-page-103.htm>

ELIADE Mircea. « Manole et le monastère d'Arges », Revue des études Roumaines, III-IV, Paris, 1955-56.

GELY-GHEDIRA Véronique. Le Lait de la Mort. La ballade de l'emmurée et sa fortune littéraire, Paris, Université Blais Pascal, 1998.

ИЛЧЕВСКА, М. Фигури на властта и свободата в Изворът на белоногата от П. Р. Славейков, LiterNet, 14.11.2008, № 11 <https://liternet.bg/publish10/milchevska/figuri.htm>

МОЛЛОВ, Т. Троица брагя града градяха. LiterNet, 13.07.2002, № 7 <https://liternet.bg/publish/tmollov/troica.htm>